

TATRA ACADEMY

STIAHNÍ SI INOVÁCIE DO SMARTFÓNU

Výhody aplikácie Tatra banka:

O tom, kde, koľko a za čo miňaš máš prehľad vďaka **Spending reportu™**.

V neznámom meste nájdeš pobočku či bankomat vďaka navigácii.

Faktúru môžeš zaplatiť mobilom či tabletom.

www.tatrabanka.sk/studenti

:najlepší maturujú s nami

SLOVENČINA DO VRECKA

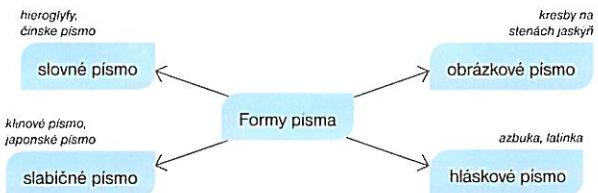
TAK
V
K

JAZYK, REČ, PÍSMO

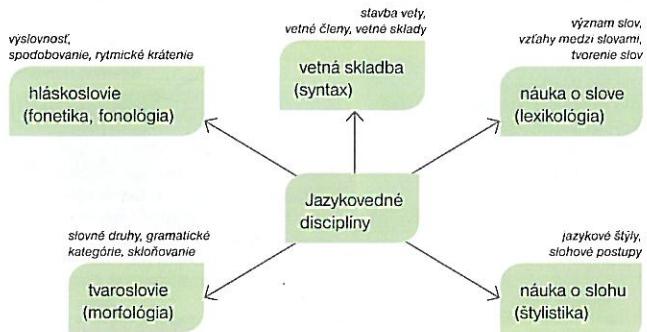
Jazyk: usporiadaný systém znakov, ktorý obsahuje prvky (hlásky, slová, vety) a pravidlá ich spájania.

Reč: spôsob využitia jazyka v praxi, môže mať hovorenú alebo pisanú formu.

Písmo: usporiadany systém znakov na zápis reči.

Veda, ktorá skúma jazyk a reč, sa nazýva jazykoveda (lingvistika). Jazykoveda (lingvistika) sa delí na jazykovedné (lingvistické) disciplíny.

Tvaroslovie a vetná skladba tvoria gramatiku (gramatický systém).

Slovenčina do vrecka
3. vydanie, 2015

PROJEKTOVÝ MANAŽÉR: Ing. Miroslav Tokarčík

PRODUKTOVÝ MANAŽÉR: Ing. Alena Fusková

LEKTOROVÁL: PaedDr. Karol Lukač

GRAFICKÁ ÚPRAVA: Martin Poliak

VYDAVATEĽ: TAKTIK vydavateľstvo, s. r. o., P. O. BOX 100, 040 11 Košice

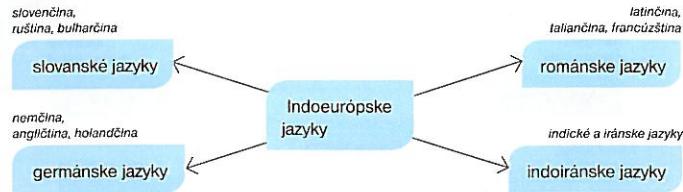
Všetky práva vyhradené. Kopirovanie a rozmnzovanie obsahu diela alebo jeho časti bez súhlasu vydavateľa je trestné.

COPYRIGHT © TAKTIK vydavateľstvo, s. r. o.

www.taktik.sk

PÔVOD SLOVENSKÉHO JAZYKA

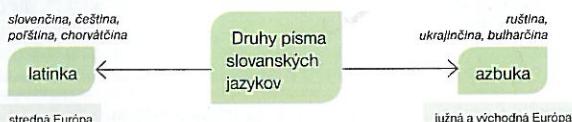
Na svete sa používa veľké množstvo jazykov, pričom ich počet nie je možné presne určiť. Podľa spoločného pôvodu príbuzné jazyky zaradujeme do jazykových rodín.

Okolo roku 2000 pred n.l. vznikla praslovančina, z ktorej sa v 8.-10. storočí postupne vyvinuli samostatné slovenské jazyky.

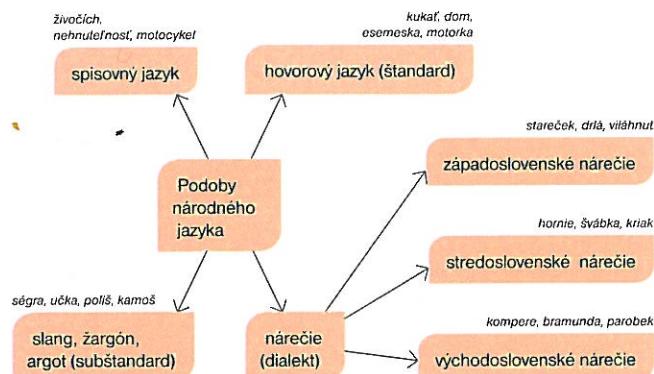
Byzantski učenci Konštantín a Metod v roku 863 priniesli na územie Veľkej Moravy prvý spisovný jazyk Slovanov – staroslovenčinu. Na zápis staroslovenčiny Konštantín zostavil písmo – hlaholiku, ktorá vychádzala z písmen malej gréckej abecedy.

Po Metodovej smrti vydal pápež zakáz používať staroslovenčinu ako liturgický jazyk. Na zápis slovenských jazykov sa postupne vyvinuli dva druhy písma.

NÁRODNÝ JAZYK

Slovenčina je národný jazyk Slovákov. Používa sa v rôznych situáciach (v bežnom živote, v oficiálnom styku, v rámci konkrétej profesie) a v každej situácii môže mať inú podobu.

Jednotlivé podoby národného jazyka nie sú od seba oddelené a môžu sa navzájom prelínati.

Spisovný jazyk: štátny jazyk Slovenskej republiky, používa sa v oficiálnom styku, je záväzný a uzákonený.

Hovorový jazyk (štandard): neoficiálny, používa sa v bežnom styku na celonárodnej úrovni.

Slang (subštandard): jazyk určitých skupín (napr. mladí ľudia, lekári, vojaci), obsahuje nespisovné slová.

Nárečie (dialekt): používa sa v istej časti Slovenska v neoficiálnom styku, rozoznávame tri skupiny slovenských nárečí.

Argot: jazyk najspodnejších spoločenských vrstiev s prvkami tajnej reči.

Žargón: tajná reč, nezrozumiteľná bežnému obyvateľstvu.

DEJINY SLOVENSKÉHO JAZYKA

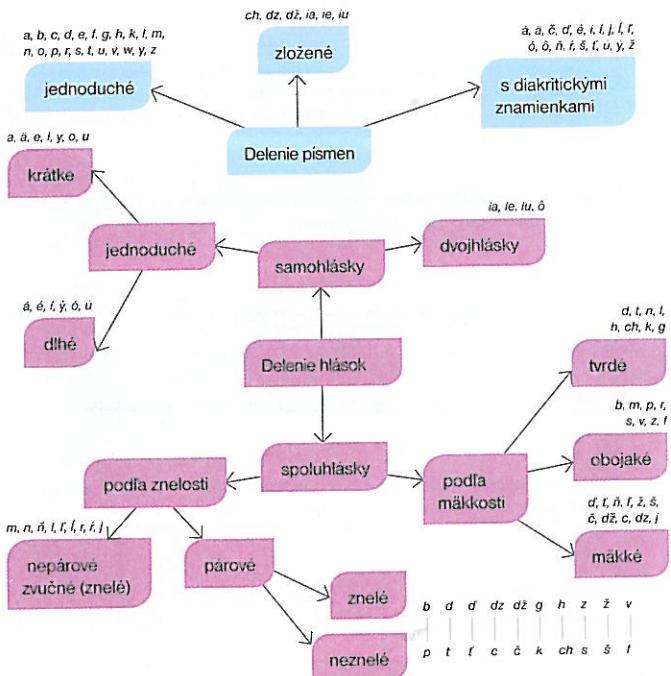
HLÁSKA A PÍSMENO

Hláška: najmenšia zvuková jednotka reči.

Písmeno: znak, pomocou ktorého zapisujeme hlášku.

Slovenčina je založená na hláskovom latinskom písme. Obsahuje 46 malých a 9 veľkých písmen.

a, á, á, b, c, ě, d, dz, dž, o, ó, f, g, h, ch, i, í, k, í, l, f, m, n, ñ, o, ô, p, q, r, t, s, ſ, t, u, ü, v, w, x, y, z, ž

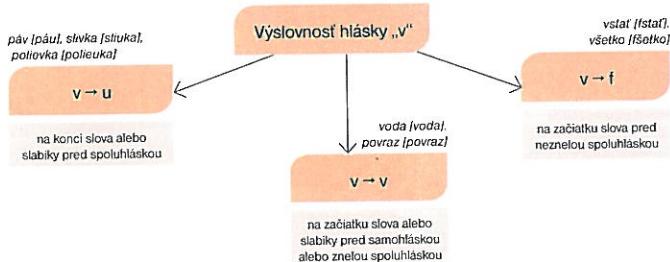
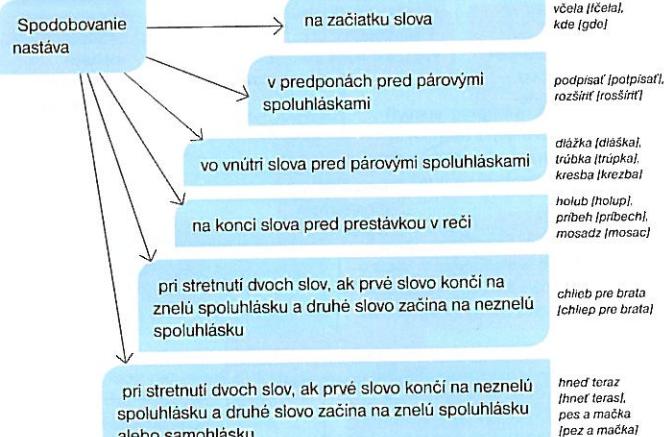

Dvojhásky plnia funkciu (majú postavenie) dlhej samohlásky.

SPODOBOVANIE

V jazykovej komunikácii dochádza pri vyslovovaní slov k rôznym jazykovým javom. Spravnou výslovnosťou slov v prúde reči sa zaobiera ortoepia.

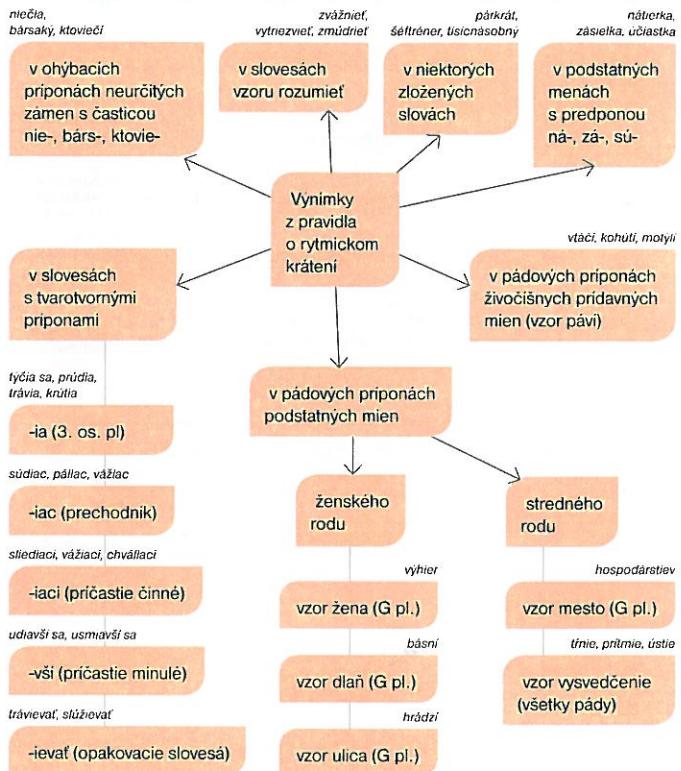
Spodobovanie: jav, pri ktorom dochádza k zmene výslovnosti hlášky. Deje sa to vtedy, ak za sebou nasleduje znelá a neznelá hláška. Pri spodobovaní sa prvá hláška prispôsobi a zmení sa na hlášku rovnakého druhu, ako je druhá hláška.

RYTMICKÉ KRÁTENIE

V spisovnej slovenčine nesmú nasledovať dve dlhé slabiky za sebou. Ak by to malo nastať, druhá slabika sa kráti (múdry, biely, mliekareň, krásny, piatak, vládnut).

V niektorých slovách toto pravidlo neplatí a uplatňuje sa výnimka z pravidla o rytmickom krátení.

PROZODICKÉ VLASTNOSTI REČI

Slabika: zvuková jednotka reči zložená z hlások. Jadro slabiky tvorí samohláska (po-ze-**ra**ť, bu-do-va) alebo slabikotvorná hláska l, ī, r (ví-čík, pr-vý). Na hlásky a slabiky sa viažu zvukové javy.

Sila hlasu: zvyšuje sa pri potrebe povedať niečo dôležité a pri rastúcej vzdialosti medzi osobami.

Rytmus: pravidelné striedanie prizvučných a neprizvučných slabík. Uplatňuje sa najmä v umelcokej literatúre (veršovaná poézia).

Dôraz: zvýraznenie najdôležitejšieho slova vo vete. V pokojnej reči je dôraz spravidla na poslednom slove vo vete. Označuje sa ako vetylý prízvuk.

Prizvuk: zvýraznenie jednej slabiky v slove. V slovenčine je prizvuk spravidla na prevej slabike slova a označuje sa ako hlavný slovný prízvuk.

Tempo: rýchlosť reči, súvisí s obsahom textu. Bežný rozhovor prebieha rýchlejšie ako odborná prednáška s množstvom nových informácií.

Farba hlasu: osobitosť každého človeka. Možno ju vedome meniť podľa situácie, využíva sa napr. pri napodobňovaní iných ľudí a pod.

VEĽKÉ PÍSMENÁ

Veľké písmená pišeme vo vlastných menách, v zemepisných názvoch, na začiatku vied, v skratkách a značkách.

Janko, Peter Novák, Eva Veselá

krstné mená a priezviská

Matej Ľel z Očovej,
Scloklies, Harry Potter

pseudonymy, prezývky,
mená literárnych postáv

Stoční, Angličan,
Prešovčan, Košičanka

mená národov, národností
a obyvateľské mená

Mars, Slnko,
Mliečna cesta,
Venuša

vesmírne
objekty

Európa, Sahara,
Gerlachovský štít, Dunaj,
Severná Amerika

geografické celky
na zemskom povrchu

Balogovci, Kováčikovci

pomenovanie rodin

Boh (kresťanský),
Matka Božia, Allah

privlastky panovníkov,
učencov, pápežov

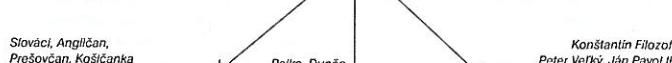
Pejko, Dunčo,
Vŕtchovský

mená zvierat

Dobšinská Ľadová Jaskyňa (obec),
Kysucké Nové Mesto,
Senica nad Myjavou

sídelné názvy

Holandsko, Veľká
Británia, Pyrenejský
polostrov, Zemplín
názvy krajín, krajov, území,
štátov, správnych oblastí

Devín (lod),
Slovenská strela (vlak),
Myjava (fotofestival)

názvy dopravných
prostriedkov

Matica slovenská,
Slovenské národné divadlo,
Chrám Matky Božej v Paríži

oficiálne názvy
organizácií a inštitúcií

Štvrtý deň, Slovenské národné
povstanie, Bítka pri Moháči

názvy sviatkov, pamätných
dní a pamätných udalostí

UPJŠ, NsP,
P. O. Hvezdoslav

inicIALIZOVÉ SKRATKY

V (volt)
H (vodík)

chemické
a fyzikálne jednotky

Skratky
a značky

F dur, Cis dur
durové stupnice

Pohoda,
Zlatý stávik,
Nobelova cena

názvy podujatií
a ocenení

Most Apollo, Ulica víťazov,
Ulica Mateja Bela, Námestie miestra,
Hviezdoslavovo námestie

názvy stavieb, ulíc,
námestí

Whirlpool, Avon,
Paralelen, Ferrari, Samsung

typy a značky
výrobkov

Ty, Vy (v listoch),
Vaša Magnificencia
niektoré oslovenia
a zámena na znak úcty

Ak sú súčasťou viacsovného vlastného mena iné vlastné mená, pišeme veľkými
písmenami všetky vlastné mená. Ak sú súčasťou viacsovného vlastného mena
všeobecne podstatné mená, veľké písmeno pišeme iba na začiatku viacsovného
vlastného mena.

VYBRANÉ SLOVÁ

V slovenčine pišeme po tvrdých spoluhláskach „y/y“, po mäkkých spoluhláskach pišeme „i/i“ a po obojajkých spoluhláskach pišeme „i/y“ alebo „y/i“. Výnimkou sú cudzie slová a citoslovcia.

Slová, ktorých po obojajkých spoluhláskach pišeme „y/y“, nazývame vybrané slová. Toto pravidlo platí aj pre všetky odvozené slová z daných slov.

B by, aby, byl, bystrý, Bystrica, Bytča, byť (existovať), nábytok, bývať, byť, bydlisko, príbytok, dobytok, kobyla, obýcať, býk, bylina, bydlo (bývanie), dobyť (zmocniť sa), odbyť, byvol, bytosť, bývalý, úbytok, prebytok, zbytočný

M my, mykať sa, myliť sa, myslieť, myšlienka, myseľ, umývať sa, mydlo, myš, šmykať sa, hmýz, žmýkať, priemysel, Myjava, myto, mys, zamykať, pomykov, hmýriť sa, šmyk, priesmyk, omyl, zmysel, pomyje

P pýcha, pýtať sa, pýr, kopyto, prepych, pysk (papuľa), pykať, pýšíť sa, pytliač, dopyt, zapýriť sa, pyré, pyžamo / pyžama, pytač

R ryba, rýchly, ryť, rýpat, hrýzť, kryť, skryť, koryto, korytnačka, strýc, strýko, rýcať, ryža, bryndza, rys, rysovať, Korytnica, rýdzi, rýdzik, brýzgať, rytier, trýznit, rým, rýha, kryha, poryv, úryvok, Torysa, ryšavý, prýštiť, trysk, kryštál, rýť, rýtmus

S syn, syr, sýty, sypať, sysel, syčať, sýkorka, sychravý, vysychať, osýpky, sypký, sykať

V vysoký, zvyk, vy, vykať, výr (sova), výskať, vyť (vlk vyje), vy (predpona), vyžla, vydra, vyhňa, výsost, zvyšok, výskyt, výživa, výťah, vyučovanie, výpočet, výraz, výrážka, výskum, výstava

Z jazyk, nazývať sa, ozývať, prezývať, vyzývať, pozývať, vzývať

SAMOHLÁSKA „Ä“

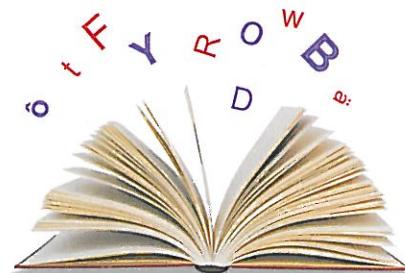
V spisovnej slovenčine sa samohláska „ä“ vyskytuje len v nasledujúcich slovach po spoluhláskach „b, m, p, v“ a vo všetkých odvozených slovách z uvedených slov.

B bábä, bábätko, holúbä, holúbätko, žriebä, žriebätko, žriebäci

M mäkčeň, mäkký, mäso, mäsiar, mäsiareň, mäta, odmäk, pamäť, pamäti-hodnosť, pamätník, naspamäť, smäd, zmätok, Demänovská jaskyňa, mädlí, najmä

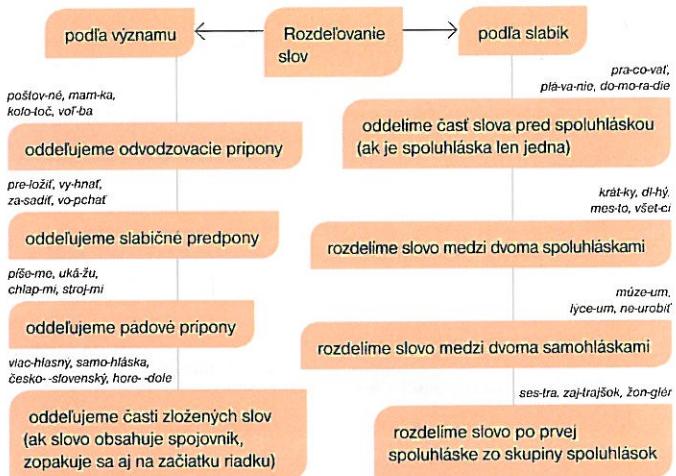
P päš, päsiar, päta, pätolizač, púpä, chlápä, chlápätko, úpälie, päl, pálnäsf, päťdesiat, päťsto, päťka, päťorka, päťuholník, opäť, späť, napäť, zapäť, vypäť, vzápäťi

V nevädza, hovädzina, hovädzi, obváz, rukoväť, sväty, svätec, svätyňa, Svätopluk, svätoſť, úvazok, väčšina, väz, väzba, väzeň, väzenie, zväz, zväzok, závazok, väčší, väčšmi, väčšina, zväčša, deväť, devätnäsf, deväťdesiat, deväťsto, zvädnuf, zvädnutý, odkväcnúf

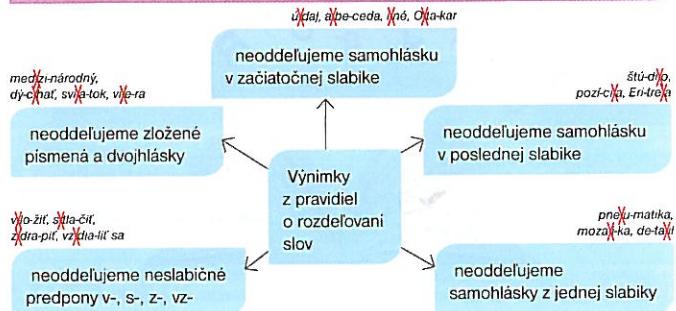

ROZDEĽOVANIE SLOV

Ak zostane na konci riadku málo miesta na napisanie viacslabičného slova, slovo môžeme rozdeliť podľa pravidiel o rozdeľovaní slov.

Pri niektorých slovách sa uplatňujú výnimky z pravidiel o rozdeľovaní slov.

INTERPUNKČNÉ ZNAMIENKA

Interpunkčné znamienka slúžia na správne členenie a organizáciu textu. Každé interpunkčné znamienko má osobité spôsoby použitia.

Bodka

pišeme:

- na konci oznamovacej vety
- za skratkou
- za radovými číslovkami
- za titulmi
- nepišeme:
- za nadpisom, menom autora
- za krátkym oznamom
- za iniciálovými skratkami
- za miestom a dátumom

Dvojbodka

- za uvádzacou vetou pred priamou rečou
- pred spresnením a výpočtom

Okrúhle zátvorky

- pri vkladaní údajov do textu
- v rôznych komentujúcich výrazoch

Úvodzovky

- ohrazenie pramej reči
- doslovny citát alebo ironia

Pomlčka (oddeluje sa medzerami)

- na uvedenie pramej reči
- pri naznačení napäťia

Tri bodky

- v nedokončenej alebo prerušenej vete
- vo vŕtach na zamyslenie

Čiarka

pišeme:

- pred priradovacimi spojkami (okrem a, i, aj, ani, alebo, či)
- v podraďovacích súvetiach
- pri vkladaní vedľajšej vety (z obich strán)
- v osloveniach a pozdravoch
- pri obrátenom poradí v mene
- pred vedeckým titulom za priezviskom nepišeme:
- v pírovani pred spojkami ako, než, ani, sta
- pred zámenami vo funkciu predmetu
- pri rovnocenných vŕtach so spojkami a, i, aj, ani, alebo, či

Hranaté zátvorky

- pri uvádzaní výslovnosti
- pri prekladoch cudzozájazných názov

Bodkočiarka

- oddelenie časti, ktoré nepatria spolu
- oddelenie väčších celkov v zložených súvetiach

Spojovník (kresť, neoddeluje sa medzerami)

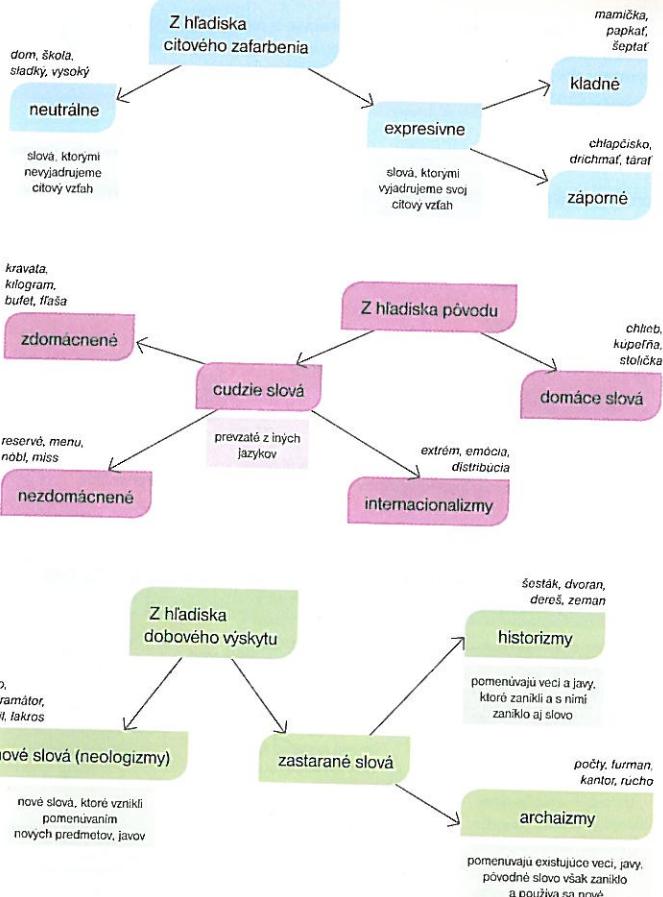
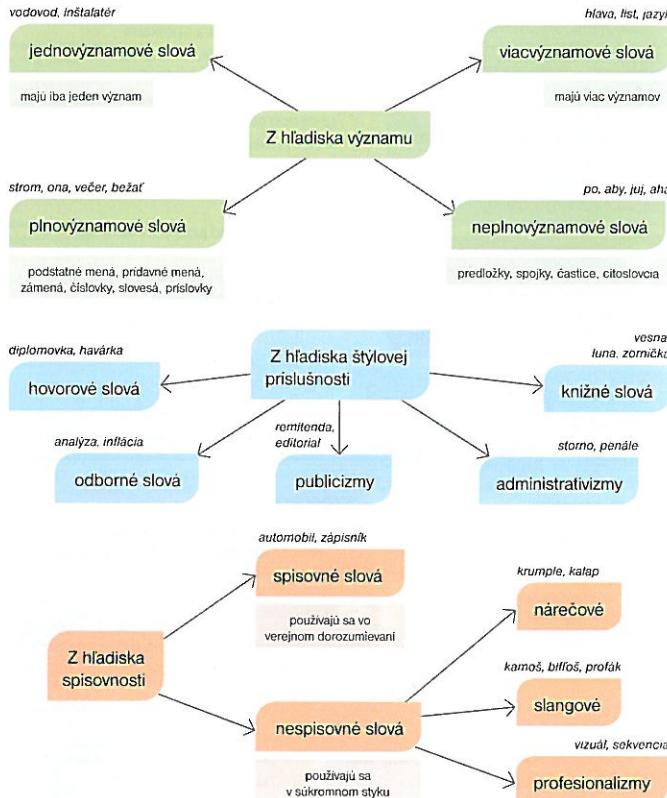
- pri rozdeľovaní slov a namiesto časti slova
- v zložených slovach

Lomka

- pri vyjadrení podielu a pomery
- na vyjadrenie možnosti

ČLENENIE SLOVNEJ ZÁSoby

Slovo: základná jednotka jazyka (lexéma, lexikálna jednotka), ktorá má svoj význam. Súbor všetkých lexikálnych jednotiek tvorí slovnú zásobu. Slovná zásoba slovenščineho jazyka je rozsiahla (presný počet slov nemožno určiť) a otvorená (neustále sa mení a pribudujú nové slová). Možno ju členiť z niekoľkých hľadisk.

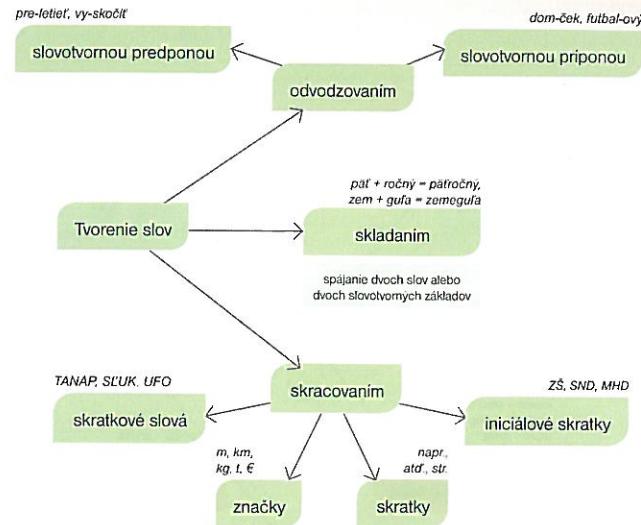
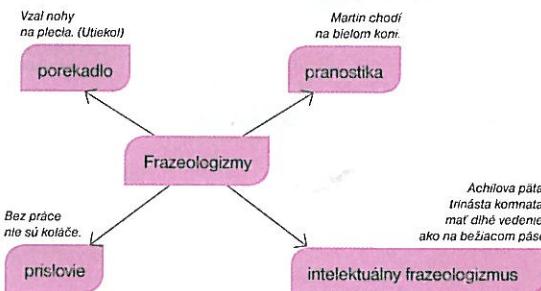

ROZŠIROVANIE SLOVNEJ ZÁSOBY

Slovna zásoba sa neustále rozširuje a obohacuje o nové slová. Spôsoby rozširovania slovnej zásoby: tvorenie slov, preberanie slov z cudzích jazykov, prenášanie významu slov, vytváranie združených pomenovaní, univerbizácia a vytváranie frazeologizmov.

Frazeologizmus: ustálené slovné spojenie, ktoré obrazne pomenúva skutočnosť.
Pôvod má v ľudovej slovesnosti.

Značky: dohovorené ustálené symboly na označovanie meracích jednotiek, chemických prvkov, peňažnej meny, ŠPZ áut.

Prislovie: obrazne pomenúva nejaký jav a obsahuje ponaučenie.

Pranostika: ľudová múdrost viažuca sa na počasie.

Skratkové slová: dajú sa skloňovať, nemusia byť tvorené len zo začiatčinných písmen.

Porekadro: obrazne pomenúva nejaký jav, neobsahuje ponaučenie.

Iniciálové skratky: zo začiatčinných písmen slov združeného pomenovania.

Intelektuálny frazeologizmus: slovné spojenie viažuce sa na história, náboženstvo, literatúru, vedu a techniku.

Slová v slonej zásobe sú navzájom prepojené rôznymi vzťahmi. Rozoznávame: synonymá, homonymá, antonymá (opozitá) a paronymá.

oblok - okno, otec - tato.
matka - mamina, izba - komnata

synonymá (rovnoznačné slová)

mať (sloveso) - mať (podstatné meno),
raketa (vesmírna lôd) - raketa (športové náčinie)

homonymá (rovnozvučné slová)

mama - otec,
prázdný - plný,
teplá - zima,
nízky - vysoký

antonymá (opozitá)

vila - vila,
pošta - pocta,
ročný - ročný

paronymá

Slová podľa vzťahu

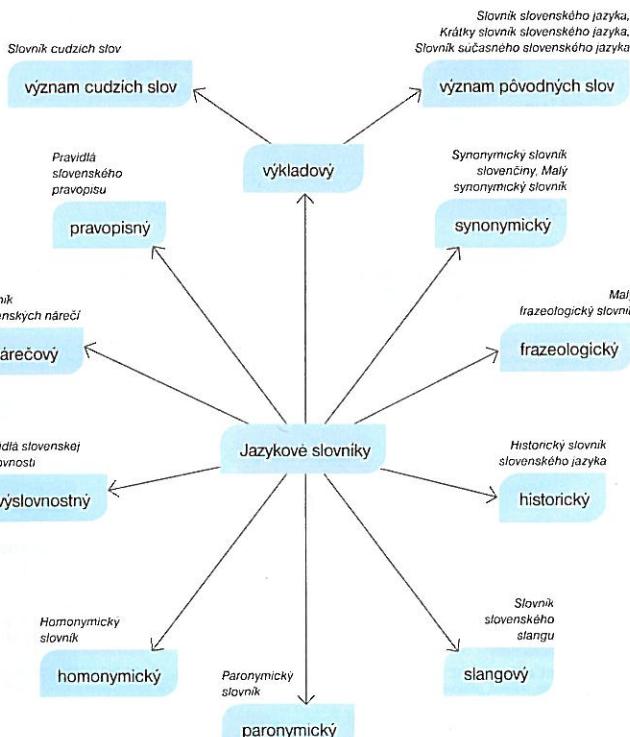
Antonymá (opozitá): slová s opačným, protikladným vyznamom, slová, ktoré sa dopĺňajú (nie je iná možnosť výberu).

Paronymá: slová s podobnou, ale nie rovnakou formou, využívajú sa v umeleckých textoch (poezia, próza).

Homonymá (rovnozvučné slová): slová s rovnakou formou a rozdielnym vyznamom, ide o dve samostatné slová.

Synonymá (rovnoznačné slová): slová s rovnakým alebo podobným vyznamom a rozdielnu formou, rozlične pomenúvajú jeden jav.

Slovníkmi sa zaobiera veda, ktorá sa nazýva lexičkografia. Rozoznávame dva typy slovníkov: encyklopédické (všeobecné alebo špecializované, obsahujú súhrnné poznatky z danej oblasti) a jazykové (obsahujú informácie o jazyku). Jazykové slovníky delime na niekoľko skupín.

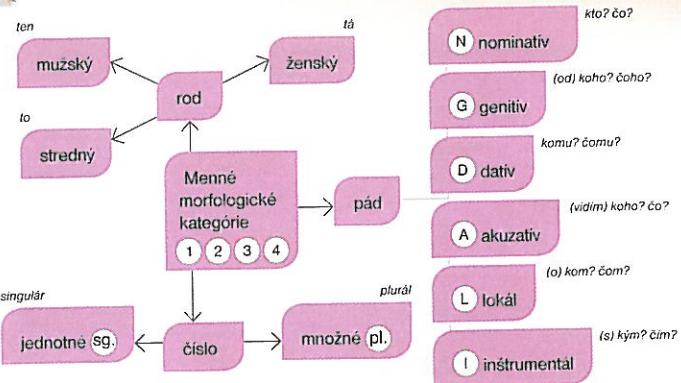
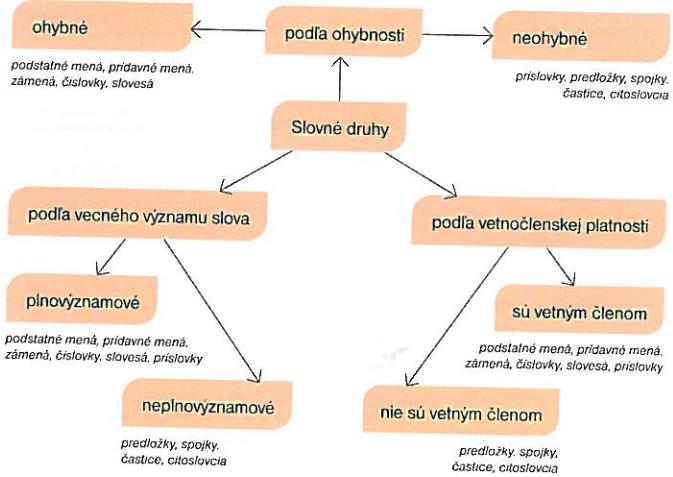
SLOVNÉ DRUHY

Súbory slov s podobným významom alebo funkciou tvoria slovný druh.

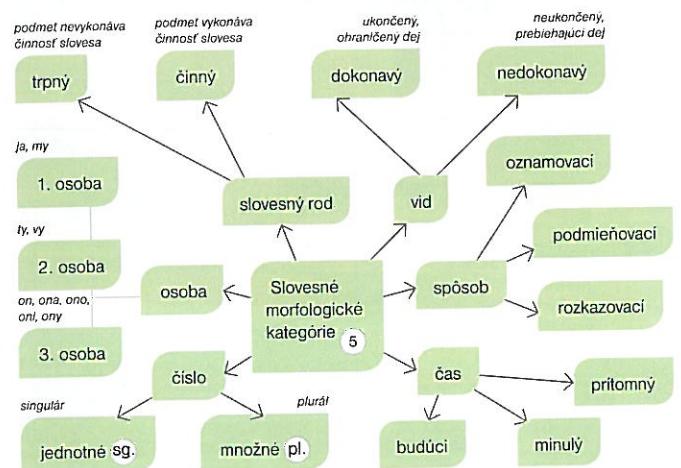
Medzi jednotlivými slovnými druhami nie sú ostré hranice a niektoré slová môžu byť viacerými slovnými druhami (stretnutie: podstatné meno aj sloveso, hore: príslovka aj predložka, čo: zámeno aj častica). Zaradenie slova k slovnému druhu vyplýva z konkrétnej vety, v ktorej sa dané slovo nachádza.

1 PODSTATNÉ MENÁ	6 PRÍSLOVKY
2 PRÍDAVNÉ MENÁ	7 PREDLOŽKY
3 ZÁMENA	8 SPOJKY
4 ČÍSLOVKY	9 ČASTICE
5 SLOVESÁ	10 CITOSLOVIA

Slovné druhy rozdeľujeme podľa ich vlastností do niekoľkých skupín. V ohybných slovných druhoch určujeme gramatické (morphologické) kategórie.

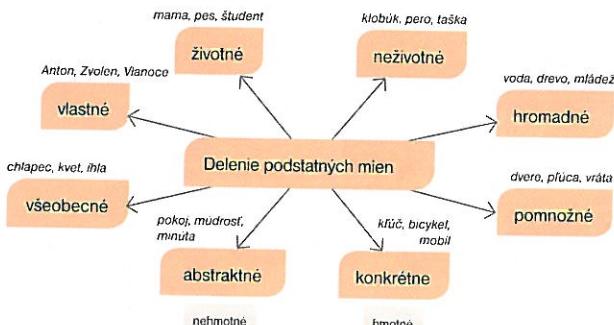

Bývalý 5. pád (vokalív) v modernej slovenčine zanikol, nájdeme ho v tradičných osloveniach (Olče! Majstre!). Dnes má oslovenie tvar nominativu a oddeluje sa čiarkou.

PODSTATNÉ MENÁ

Podstatné mená pomenúvajú osoby, zvieratá, rastliny, veci, vlastnosti, dejé a stavy.

Podstatné mená sa skloňujú podľa skloňovacích vzorov. Každý rod má samostatné skloňovacie vzory.

	chlap		hrdina		dub	
	singulár	plurál	singulár	plurál	singulár	plurál
N	chlap	chlap-i	hrdin-a	hrdin-ovia	dub	dub-y
G	chlap-a	chlap-ov	hrdin-u	hrdin-ov	dub-a / vrch-u	dub-ov
D	chlap-ovi	chlap-om	hrdin-ovi	hrdin-om	dub-u	dub-om
A	chlap-a	chlap-ov	hrdin-u	hrdin-ov	dub	dub-y
L	chlap-ovi	chlap-och	hrdin-ovi	hrdin-och	dub-e / vrch-u / hoteli	dub-och
I	chlap-om	chlap-mi	hrdin-om	hrdin-ami	dub-om	dub-mi

	stroj		kuli	
	singulár	plurál	singulár	plurál
N	stroj	stroj-e	kuli	kuli-ovia
G	stroj-a	stroj-ov	kuli-ho	kuli-ov
D	stroj-u	stroj-om	kuli-mu	kuli-om
A	stroj	stroj-e	kuli-ho	kuli-ov
L	stroj-i	stroj-och	kuli-m	kuli-och
I	stroj-om	stroj-mi	kuli-m	kuli-ami

- Chlap:**
- zakončené na spoluhlásku (brat, stôl, Stúr, priateľ)
 - všeobecne zakončené na samohlásku -o (dedo)
 - kratšie mená zakončené na -o (Jano, Fero, Páľko)
 - zvieracie podstatné mená v sg., pri zosobnení aj v pl. (pes, sokol, medved)
 - prevzaté zakončenie na nemé -e, -u (Verne, Hajdu)
 - prevzaté zakončenie na -as, -es, -os, -us, -is (Archimedes, Herodotus, génius) → skloňovanie strácajú príponu: Archimeda, Herodota, génia)
 - prezviská Slovákov zakončené na -o (Krasko, Botto, Vanco)

Dub:

- zakončené na tvrdú alebo obojakú spoluhlásku (potok, život, Zvolen, utorok)
- zvieracie zakončené na tvrdú alebo obojakú spoluhlásku, ale len v pl. (slony, sokoly, hady)
- pomnožné zakončené na -y (hody, Karpaty, fašiangy)
- prevzaté zakončenie na -um, -on, -ón, -x (dátum, protón, reflex)
- prevzaté zakončenie na -us, -os, -es (cyklus, rytmus, kozmos - pri skloňovaní strácajú príponu: kozmu, cyklu, rytmu)

Stroj:

- zakončené na mäkkú spoluhlásku (dážď, máj, kameň)
- zvieracie zakončené na mäkkú spoluhlásku, ale len v pluráli (medvede, kone, mrvace)
- pomnožné zakončené na -e (okuliare, Vráble)
- prevzaté zakončené na -r, -l (kufor, bicykel, liter, kalendár)

Kuli:

- všeob. neživ. zakončené na samohlásku (yeti, grízly, pony)
- cudzie vlastné mená (Harry, Mickey, Pálfi, Andrej, Robbie)
- prezviská zakončené na -, -y, -i (Benke, Bódi, Skultéty)

Hrdina:

- zakončené na -a (vládca, starosta, Chalupka, Gejza)
- ruské domáce krstné mená (Sáša, Voloda)

žena		ulica		dlaň	
singulár	plurál	singulár	plurál	singulár	plurál
N žen-a	žen-y	ulic-a	ulic-e	dlaň	dlan-e
G žen-y	žien / ide-i	ulic-e	ulic	dlan-e	dlan-i
D žen-e / ide-i	žen-ám	ulic-i	ulic-iam	dlan-i	dlan-iam
A žen-u	žen-y	ulic-u	ulic-e	dlaň	dian-iach
L žen-e / ide-i	žen-ách	ulic-i	ulic-iach	dlan-i	dlan-iach
I žen-ou	žen-ami	ulic-ou	ulic-ami	dlaň-ou	dlan-ami

kost'		gazdiná		pani	
singulár	plurál	singulár	plurál	singulár	plurál
N kost'	kost-i	gazdin-á	gazdin-é	pan-i	pan-ie
G kost-i	kost-i	gazdin-ej	gazdin	panej	pan-i
D kost-i	kost-iam	gazdin-ej	gazdin-ám	pan-ej	pan-iam
A kost'	kost-i	gazdin-ú	gazdin-é	pan-iu	pan-ie
L kost-i	kost-iach	gazdin-ej	gazdin-ách	pan-ej	pan-iach
I kost-ou	kost-ami	gazdin-ou	gazdin-ami	paň-ou	pan-iami

Ulica:

- zakončené na -a, pred ktorým je mäkká spoluhláska (riša, lavica, duša, Nadia, knížnica)
- slovo večera
- prevzaté zakončené na -ia, -ya (demokracia, akcia, Mária, Libya)
- pomnožné zakončené na -e, -ie (dvere, nožnice, Vianoce, financie)

Dlaň:

- zakončené na spoluhlásku a v N pl. na -e (pec, haluz, ocef, tvár, Viedeň)

Kost:

- zakončené na spoluhlásku a v N pl. na -i (moc, krv, povest, Budapešť)

Gazdiná:

- zakončené na samohlásku -á (čárovná, kráľovná, švagriná, stryná, princezná)

Žena:

- zakončené na -a, pred ktorým je tvrdá alebo obojaká spoluhláska (sloboda, ryba, Anna, Európa)
- prevzaté zakončené na -ea, -oa (idea, alos, Kórea, Nikaragua)
- pomnožné zakončené na -y (Tatry, sánky)

Slovo pani má oscitné skloňovanie len vtedy, ak stojí samostatne bez spojenia s ďalším podstatným menom.

Ak slovo pani stojí pred podstatným menom (pani Viera, pani účiteľka), je nesklonné. Ak slovo pani stojí za prídavným menom (domáca pani, cudzisia pani), vtedy sa sklonuje.

mesto		srde		vysvedčenie	
singulár	plurál	singulár	plurál	singulár	plurál
N mest-o	mest-á	srdc-e	srdc-la	vysvedčen-ie	vysvedčen-ia
G mest-a	miest / rádi-i	srdc-a	sídc / pol-i	vysvedčen-ia	vysvedčen-i
D mest-u	mest-ám	srdc-u	srdc-iam	vysvedčen-iu	vysvedčen-iam
A mest-o	mest-á	srdc-e	srdc-ia	vysvedčen-e	vysvedčen-ia
L mest-e / mliek-u	mest-ach	srdc-i	srdc-lach	vysvedčen-i	vysvedčen-iach
I mesto-m	mest-ami	srdc-om	srdc-ami	vysvedčen-im	vysvedčen-iam

dievča	
singulár	plurál

N dievč-a	dievč-atá / dievč-ence
G dievč-ata	dievč-at / dievč-eniec
D dievč-afu	dievč-atám / dievč-encom
A dievč-a	dievč-atá / dievč-ence
L dievč-ati	dievč-atách / dievč-ennoch
I dievč-atom	dievč-atami / dievč-encami

Niekteré prevzaté podstatné mená sú nesklonné:

- mužský rod: napr. alašé, kakadu, Martinú
- ženský rod: napr. miss, madame, lady, whisky
- stredný rod: napr. canoe, finále, taxi, alibi, skóre

Hromadné podstatné mená nemajú množné číslo.

Dievča:

- zakončené na -a, -á (vtáča, bábä, žriebä)
- slovo dieťa v sg.
- slovo knieza môže byť v N sg. okrem stredného rodu (to knieza) aj v mužskom rode (ten knieža), v ostatných pádoch sa používa iba v strednom rode

Mesto:

- zakončené na -o (divadlo, slinko, schodisko, mlieko, Slovensko, Stúrovo)
- prevzaté zakončené na -um, -ium, -eum, -io, -eo, -ao (muzeum, Borneo, kakao)
- pomnožné zakončené na -á (bradlá, skriptá, krosná, Košarská)
- v slovach semeno, vemeno, temeno, plemeno, rameno, bremeno sa zachovali aj starobyle tvary (semá, vemá, temá, plemá, ramá, bremá)

Rod a skloňovací vzor pomnožných podstatných mien určujeme pomocou pádových prípon N, D a L pl. (vlastné mená), alebo pomocou pádových prípon N, D a G pl. (všeobecné podst. mená): Piešťany – duby, noviny – ženy, sane – dlane.

Vysvedčenie:

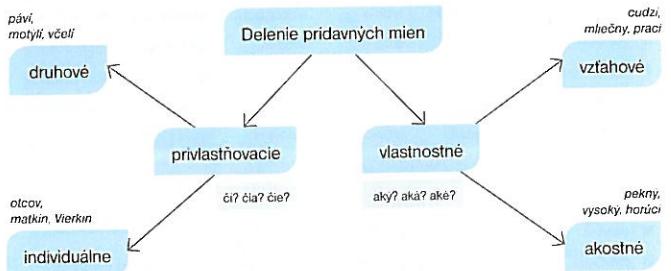
- zakončené na -ie (prútie, svedomie, pišanie, hnutie, Záhorie)
- slovesné podstatné mená (stretnutie, vyhlasenie, prekročenie)

Srdce:

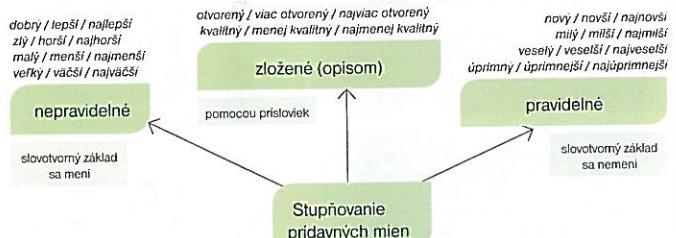
- zakončené na -e (more, plecie, schodište, pole, lice)
- pomnožné na -ia, -á (plúča, prsia, Revištia)

PRÍDAVNÉ MENÁ

Pridavné mená pomenúvajú vlastnosti a vlastníctvo osôb, zvierat, vecí, prírodných a spoločenských javov.

Pridavné mená preberajú gramatické kategórie (rod, číslo, pád) od svojich nadadených podstatných mién.

Otcov:
 → privlastňovacie individuálne pridavné mená zakončené na -ov, -ova, -ovo (strykov, medvedov, Bernolákov)

Matkyn:
 → privlastňovacie individuálne na -in, -ina, -ino (tetin, letuškin, Katkin)
 → preberajú koncovky podľa vzoru otcov

		singulár		plurál
N	mužský rod	ženský rod	stredný rod	mužský rod
G	pekn-ý	pekn-á	pekn-é	pekn-é
D	pekn-ého	pekn-ej	pekn-ého	pekn-ých
A	pekn-ému	pekn-ej	pekn-ému	pekn-ým
L	o pekn-om	o pekn-ej	o pekn-om	o pekn-ých
I	s pekn-ym	s pekn-ou	s pekn-ým	s pekn-ými
N	cudz-i	cudz-ia	cudz-ie	cudz-i
G	cudz-ieho	cudz-ej	cudz-ieho	cudz-ich
D	cudz-iemu	cudz-ej	cudz-iemu	cudz-im
A	cudz-ieho / cudz-i	cudz-iu	cudz-ie	cudz-ich
L	o cudz-om	o cudz-ej	o cudz-om	o cudz-ich
I	s cudz-im	s cudz-ou	s cudz-im	s cudz-imi
N	páv-i	páv-ia	páv-ie	páv-i
G	páv-ieho	páv-ej	páv-ieho	páv-ich
D	páv-emu	páv-ej	páv-emu	páv-im
A	páv-ieho / páv-i	páv-iu	páv-ie	páv-ich
L	o páv-om	o páv-ej	o páv-om	o páv-ich
I	s páv-im	s páv-ou	s páv-im	s páv-imi
N	otcov	otcov-a	otcov-o	otcov-i
G	otcov-ho	otcov-ej	otcov-ho	otcov-ých
D	otcov-mu	otcov-ej	otcov-mu	otcov-ým
A	otcov-ho / otcov	otcov-u	otcov-o	otcov-ých
L	o otcov-om	o otcov-ej	o otcov-om	o otcov-ých
I	s otcov-ým	s otcov-ou	s otcov-ým	s otcov-ými

Pekný:

- akostné a vzťahové pridavné mená zakončené na tvrdú alebo obojakú spoluuhásku (letrn, milá, jesenne)
- opakovacie zámena ktorý, kofký, aký
- rádové a druhové číslovsky okrem treti, tisici
- násobné číslovsky s príponou -nasobný
- trpné príčasťa slovies (volaný, dopisaný)
- spodstatnené pridavné mená (desiatka, Očová, poštovné)
- slovenské vlastné mená, ktoré majú vo vlastnom jazyku podobu pridavného mena tvrdého zakončenia (Groznyj, Tolstoj, Gorkij)
- pridavné mená dĺžný, vinný, hodný majú aj krátke tvary (dlžen, vinen, hoden)

Pávi:

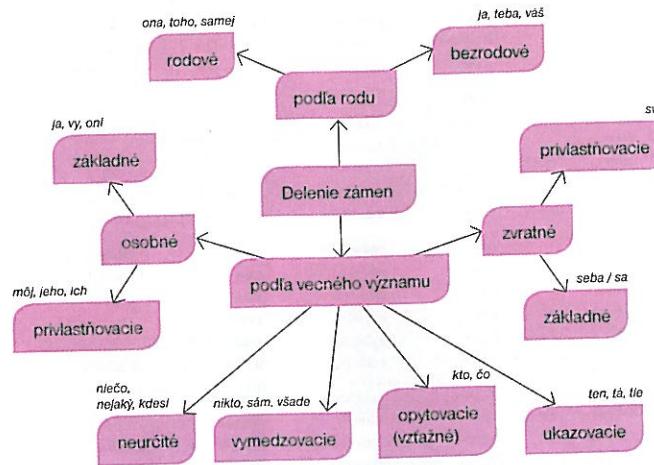
- privlastňovacie druhové živočíšne pridavné mená zakončené na -i (lišci, motýli, skorvanci)

Cudzi:

- akostné a vzťahové pridavné mená zakončené na mákku spoluuhásku (svieži, budúci, domáci)
- druhý a rádové číslovsky treti, tisici
- zámena či, nieči
- činné príčasťa slovies prítomné a minulé (volajúci, volavák)

ZÁMENÁ

Zámená zastupujú vo vete iné slovné druhy (podstatné mená, pridavné mená, číslovky a príslušky).

Osobné základné zámená ja, ty, on, ona, ono sa môžu v vetách vyskytovať v kratšom alebo dlhšom tvare.

Kratšie tvary: ma, mi, fa, ti, mu, ho.

Dlhšie tvary: mňa, mne, teba, tebe, jeho, jemu.

N	ja	ty	on	ona	ono
G	mňa / ma	teba / ťa	jeho / neho / ho / -ňho	jej / nej	jeho / neho / ho / -ňho
D	mne / mi	tebe / ťi	jemu / nemu / mu	jej / nej	jemu / nemu / mu
A	mňa / ma	teba / ťa	jeho / ho / neho	ju / ťu	ho
L	mne	tebe	ňom	nej	ňom
I	mňou	tebou	ním	ňou	ňim

N	my	vy	oni	ony	óna	-	svoj
G	nás	vás	ich / nich	ich / nich	onej	seba / sa	svojho
D	nám	vám	im / nim	im / nim	onej	sebe / si	svojmu
A	nás	vás	ich / nich	ich / nich / ne	onú	seba / sa	svojho / svoj
L	nás	vás	nich	nich	onej	sebe	svojom
I	nami	vami	nimi	nimi	onou	sebou	svojim

N	môj	moja	moje (sg.)	moji	moje (pl.)	tvoj	jeho	náš	ich
G	môjho	mojej	môjho	mojich	mojich	tvojho	jeho	nášho	ich
D	môjmu	mojej	môjmu	mojim	mojim	tvojmu	jeho	nášmu	ich
A	môjho /	moju	moje	mojich	moje	tvojho /	tvoj	nášho /	náš
L	mojom	mojej	mojom	mojich	mojich	tvojom	jeho	našom	ich
I	mojím	mojou	mojim	mojimi	mojimi	tvojim	jeho	našim	ich

N	ten	tá	to	tí	tie	taký	čí	čia	čie
G	toho	tej	toho	tých	tých	takého	čieho	čej	čieho
D	tomu	tej	tomu	tým	tým	takému	čiemu	čej	čiemu
A	toho / ten	tú	to	tých	tie	takého / taký	čí / čieho	čiu	čie
L	tom	tej	tom	tých	tých	takom	čom	čej	čom
I	tým	tou	tým	tými	tými	takým	čím	čou	čím

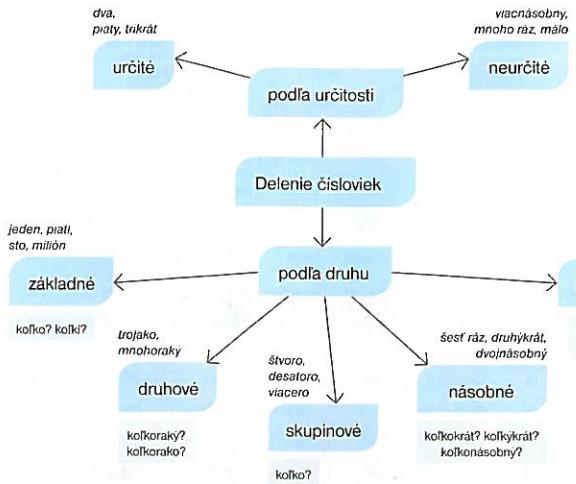
N	dakto	niečo	čosi	čiesi	sám	sama	samo	samí	samy
G	dakoho	niečoho	čohosi	čichsi	samého	samej	samého	samých	samých
D	dakomu	niečomu	čomusi	čímsi	samému	samej	samému	samým	samým
A	dakoho	niečo	čosi	čiesi	samého / sám	samu	samo	samých	samy
L	dakom	niečom	čomsí	čímsi	samom	samej	samom	samých	samých
I	dakým	niečim	čímsi	čímsi	samým	samou	samým	samým	samým

Osobné privlastňovacie zámená jeho, jej, ich sú nesklonné.

Ostatné zámená sa sklonujú podľa vzoru pekný (tvrdé zakončenie) alebo podľa vzoru cudzi (mäkké zakončenie).

ČÍSLOVKY

Číslovky vyjadrujú počet, poradie, násobnosť a členenie osôb, vecí, dejov.

V zložených čislovkách pišeme skloňovanú časť oddelené (od tristopäťdesiateho šiesteho, na dvestodvadsiatom druhom).

Základné čislovky jeden, dva, tri, štyri majú samostatné skloňovanie. Čislovku jeden možno skloňovať aj podľa vzoru pekný.

Zložené číslovky s koncovkou -jeden sú nesklonné a pišeme ich spolu (so stojeden, pre tristojeden, od päťstojeden).

Základné čislovky päť až deväťdesaťdeväť sa skloňujú podľa vzoru päť.

Skupinové číslovky sú neskлонné (dvoje, trojo, pätoro).

Radové čísluvky sa skloňujú podľa vzoru pekný, okrem treti a tisíci (vzor cudzi).

N	jeden	jedna	jedno	jedni	jedny	dvaja	dva
G	jedného	jednej	jedného	jednych	jednych	dvoch	dvoch
D	jednému	jednej	jednému	jedným	jedným	dvom	dvom
A	jedného / jeden	jednu	jedno	jednych	jedny	dvoch	dva
L	jednom	jednej	jednom	jednych	jednych	dvoch	dvoch
I	jednym	jednou	jednym	jednymi	jednými	dvoma / dvomi	dvoma / dvomi

N	tri	štyri	piatí / päť	sedem	sto	tisíc	milión
G	froch	štyroch	piatich	siedmich	sto / sta	tisíc / tisica	milóna
D	from	štyrom	piatim	siedmim	sto / stu	tisíc / tisícu	milónu
A	tri	Štyri	piatich / päť	sedem	sto	tisíc	milión
L	froch	štyroch	piatich	siedmich	sto / ste	tisíc / tisíci	milíone
I	troma / tromi	štýrmi	piatimi	siedmimi	sto, stóm	tisíc, tisicom	milliónom

N	tretí (sg.)	tretí (pl.)	tretie (pl.)	piatý (sg.)	piatí (pl.)	trojnásobny
G	tretieho	tretich	tretich	piateho	piatych	trojnásobného
D	tretiemu	tretím	tretím	piatemu	piatym	trojnásobnému
A	tretieho / tretí	tretich	tretie	piateho / piaty	piatych	trojnásobného
L	trefom	tretich	tretich	piatom	piatych	trojnásobnom
I	tretim	tretími	tretími	piatym	piatymí	trojnásobným

Základná číslovka tisíc sa skloňuje podľa vzoru stroj, keď stojí samostatne. Ak stojí pred podstatným menom, skloňuje sa ako číslovka päť alebo sa neskloňuje.

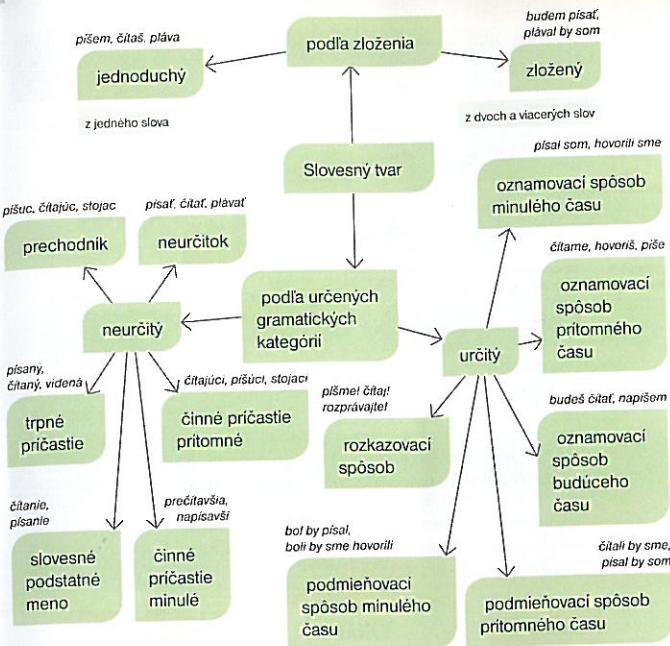
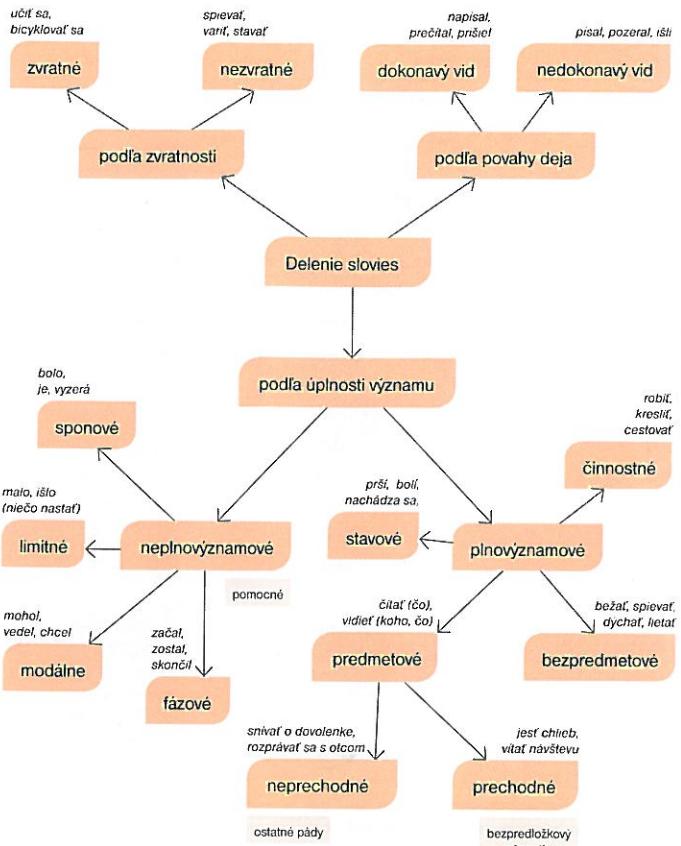
Základná čislovka miliarda sa skloňuje podľa vzoru žena.

Základná číslovka milión sa skloňuje podľa vzoru dub a piše sa vždy oddelené. V spojení s podstatným menom býva aj nesklonná.

Základná číslovka sto sa neskloňuje, keď stojí pri nej podstatné meno. Ak stojí sama, neskloňuje sa alebo skloňuje podľa vzoru mesto (Odpoved' poznal iba jeden zo sta).

SLOVESÁ

Slovesá vyjadrujú dej, činnosť, stav alebo zmenu stavu osôb, zvierat a vecí.

	pisat'					
	minutný cas	prítomný cas	budúci čas (jednoduchý tvar)	budúci čas (zložený tvar)	podmienovací spôsob minulého času	podmienovací spôsob prítomného času
JA	písal som	píšem	budem písaf	napišem	bol by som písal	písal by som
TY	písal si	píšeš	budeš písaf	napišeš	bol by si písal	písal by si
ON	písal	píše	bude písaf	napiše	bol by písal	písal by
MY	písalí sme	píšeme	budeme písaf	napišeme	bol by sme písali	písalí by sme
VY	písalí ste	píšete	budete písaf	napišete	bol by ste písali	písalí by ste
ONI	písalí	píšu	budú písaf	napišu	bol by písali	písalí by

PRÍSLOVKY

Príslovky vyjadrujú rozličné okolnosti alebo vlastnosti deja.

Stupňovanie prísloviek: zväčšenie alebo zmenšenie miery okolnosti deja.
Stupňujú sa iba príslovky utvorené z akostných pridavných mien.

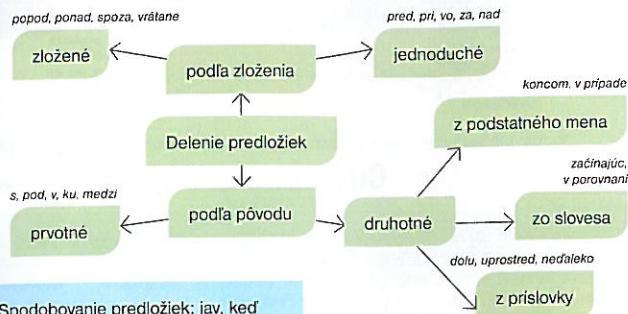
Pravidelné stupňovanie: slovotvorný základ sa nemení.

Nepravidelné stupňovanie: slovotvorný základ sa mení.

Najpoužívanejšie príslovky s nepravidelným stupňovaním: dobre, zle, pekne, málo, veľa.

PREDLOŽKY

Predložky vyjadrujú vzťahy medzi slovami. Vo vete nestoja samostatne, ale vždy v spojení s iným slovom.

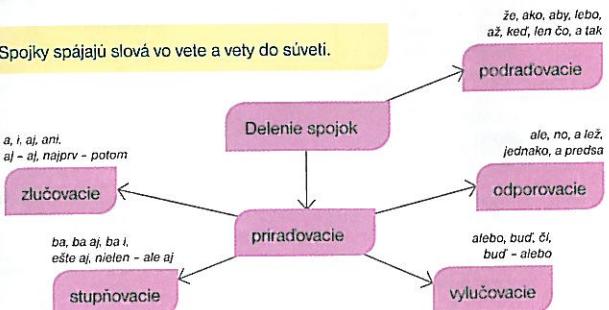

Spodobovanie predložiek: jav, keď sa v predložke kvôli lepšej výslovnosti mení spoluhláska na znenú alebo neznenú podľa pravidel spodobovania. Výnimku zo spodobovania tvoria spojenia predložiek s osobnými zámenami (so mnou, s ním, s ňou, s vami, ku mne, k nim, k nám).

Vokalizácia predložiek: jav, keď sa k predložkám s, z, v, k kvôli lepšej výslovnosti a zrozumiteľnosti pridáva samohláska -o alebo -u (vokál): so sebou, zo školy, vo vode, ku knihe.

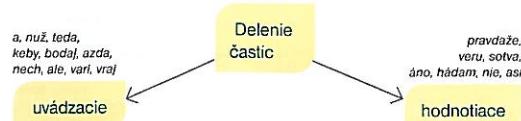
SPOJKY

Spojky spájajú slová vo vete a vety do súvieti.

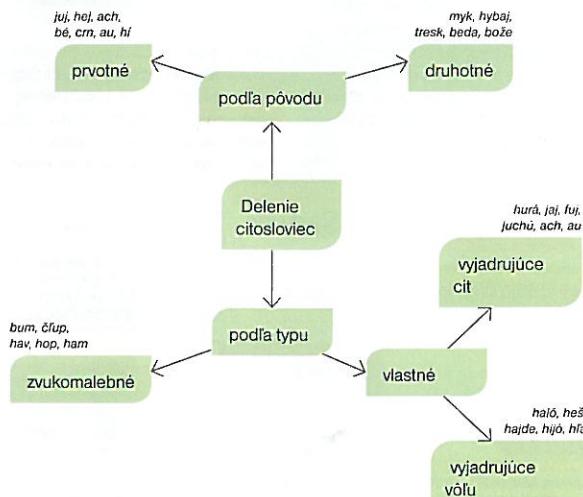
ČASTICE

Častice vyjadrujú osobný postoj hovoriaceho k jeho výpovedi alebo k jej časti.

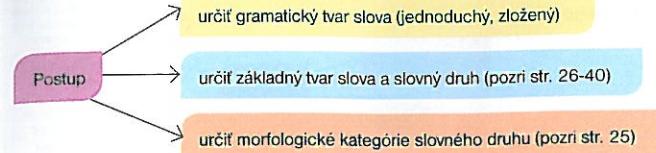

CITOSLOVIA

Citoslovia vyjadrujú pojmovne nespracované zážitky z oblasti citov, vôle, zmyslového vnimania, alebo napodobňujú zvuky.

KOMPLEXNÝ MORFOLOGICKÝ ROZBOR

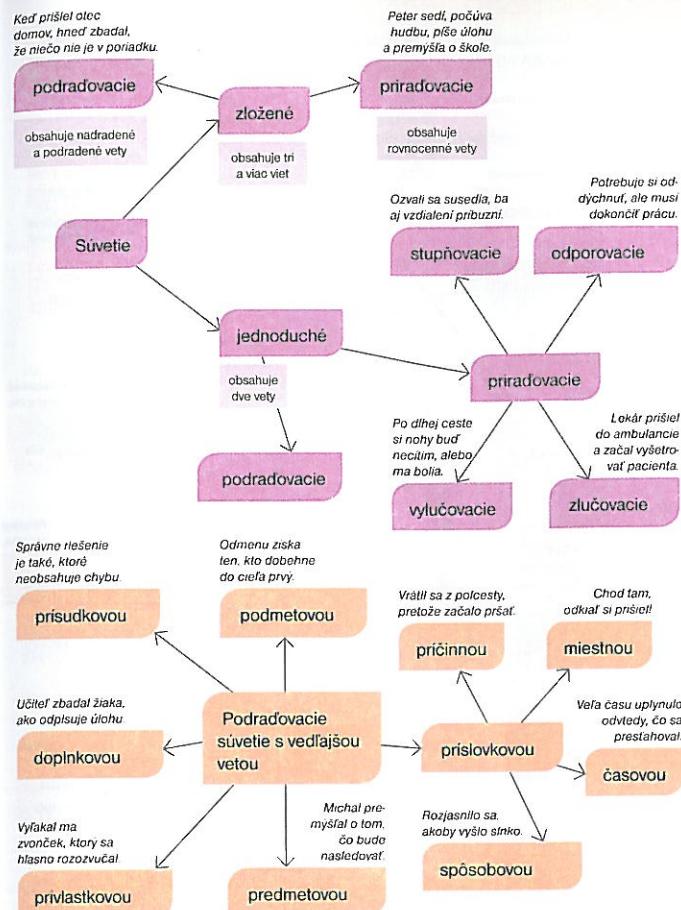
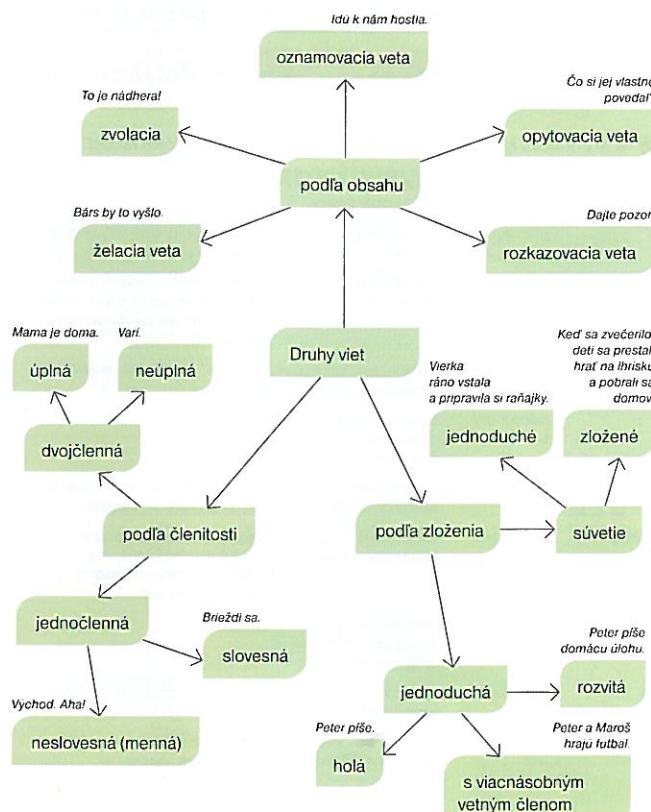

Keby sa to prihodilo ktorémukoľvek z nás, mali by sme z toho väčšiu radosť.

keby	jednoduchý tvar	základný tvar: keby, slovný druh: častica	
to	jednoduchý tvar	základný tvar: to, slovný druh: zámeno	ukazovacie, stredný rod, singulár, N, samostatné skloňovanie
prihodilo sa	zložený tvar	základný tvar: prihodil sa, slovný druh: sloveso	plnovýznamové, stavové, zvratné, dokonávajúci, určitý tvar, 3. osoba, singulár, minulý čas, oznamovací spôsob, činný rod
ktorémukoľvek	jednoduchý tvar	základný tvar: ktorýkoľvek, slovný druh: zámeno	neurčité, mužský rod, singulár, D, vzor pekný
z	jednoduchý tvar	základný tvar: z, slovný druh: predložka (s G, nevokalizovaná)	
nás	jednoduchý tvar	základný tvar: my, slovný druh: zámeno	osobné, základné, bezrodové, plurál, G, samostatné skloňovanie
mali by sme	zložený tvar	základný tvar: mat, slovný druh: sloveso	neplnovýznamové, modálne, nedokonávajúci, určitý tvar, 1. osoba, plurál, prítomný čas, podmieňovací spôsob, činný rod
z	jednoduchý tvar	základný tvar: z, slovný druh: predložka (s G, nevokalizovaná)	
toho	jednoduchý tvar	základný tvar: to, slovný druh: zámeno	ukazovacie, stredný rod, singulár, G, samostatné skloňovanie
väčšiu	jednoduchý tvar	základný tvar: veľká, slovný druh: pridavné meno	akoštne, ženský rod, singulár, 2. stupeň, A, vzor pekný
radosť	jednoduchý tvar	základný tvar: radosť, slovný druh: podstatné meno	všeobecné, abstraktné, ženský rod, singulár, A, vzor kost

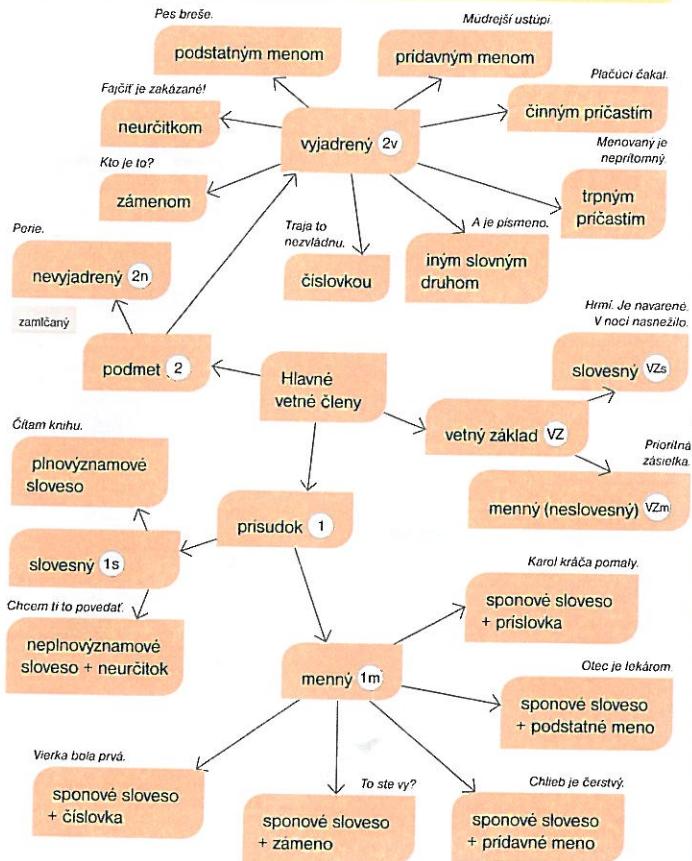
DRUHY VIET

Veta: základná jednotka reči. Vyjadruje určitú myšlienku a má ustálenú formu.

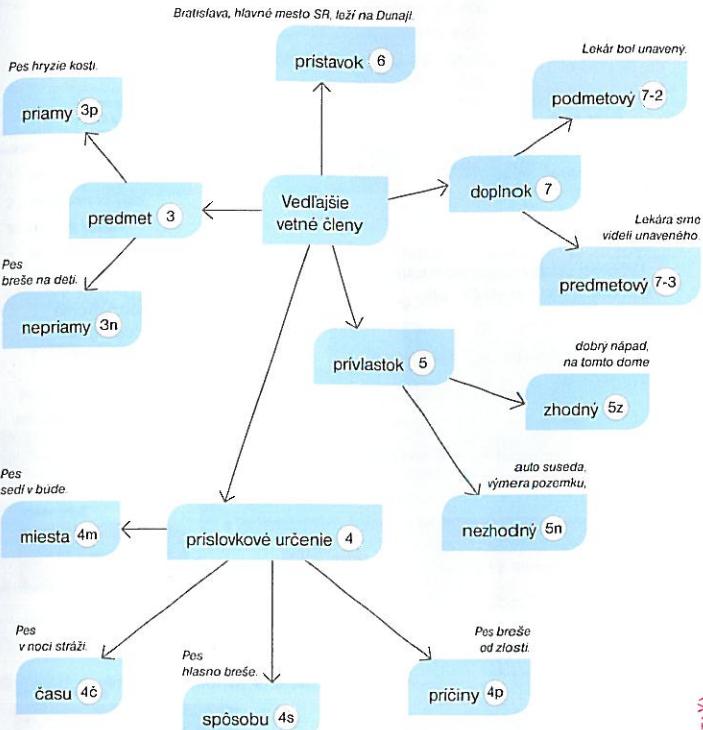

VETNÉ ČLENY

Vetný člen: najmenšia jednotka vety. Jadro vety tvoria hlavné vetné členy: podmet, prisudok, vetný základ.

Vetu rozvíjajú vedľajšie vetné členy: predmet, prislovkové určenie, prívlastok, prístavok, doplnok.

Každý vetný člen môže byť jednoduchý (holý), rozvinutý alebo viacnásobný.

Vetný základ: jadro vety sa nedá rozdeliť na podmet a prisudok.

VETNÉ SKLADY

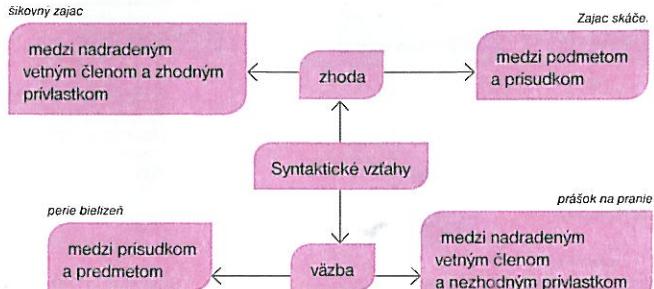
Spojenie dvoch alebo viacerých vetrných členov vo vete tvorí vetrný sklad (syntagmu). Rozlišujeme tri typy vetrných skladov.

Určovací sklad: medzi nadradeným a podradeným vetrným členom.

Prisudzovací sklad: medzi podmetom a prísudkom.

Medzi niektorými vetrnými členmi platia dôležité syntaktické vzťahy.

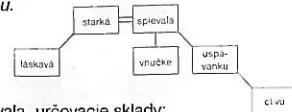
KOMPLEXNÝ VETNÝ ROZBOR

Rozbor jednoduchej vety

- 1 určiť vetu podľa obsahu (pozri str. 42)
- 2 určiť druh vety podľa hlavných vetrných členov (jednočlenná, dvojčlenná)
- 3 určiť rozvitosť vety (holá, rozvitá)
- 4 určiť vetrné sklady (pozri str. 46)
- 5 určiť vetrné členy (pozri str. 44-45)
- 6 graficky znázorniť vetu

Láska stará spievala vnučke clivú uspávanku.

- 1 oznamovacia veta
- 2 dvojčlenná veta
- 3 rozvíľa veta
- 4 vetrné sklady: prisudzovací sklad: stará spievala, určovacie skladky: láska stará, spievala vnučke, spievala uspávanku, clivú uspávanku
- 5 vetrné členy: láska (zhodný prívlastok), stará (podmet), spievala (slovesný prísudok), vnučke (nepriamý predmet), clivú (zhodný prívlastok), uspávanku (priamy predmet)

Rozbor súvetia

- 1 určiť druh súvetia (pozri str. 43)
- 2 v jednoduchom súvetei určiť vzťahy medzi vetami
- 3 v zloženom súvetei určiť počet hlavných a vedľajších viet a vzťahy medzi vetami
- 4 graficky znázorniť súvete
- 5 v každej vete súvetia možno určovať vetrné členy

Autobus uháňal, ba priam letel.

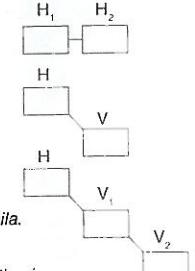
- 1 jednoduché súvetie, prípravovacie, stupňovacie
- 2 hlavná veta, hlavná veta

Sprievodca nám ukázał, ktorým smerom máme ísť.

- 1 jednoduché súvetie, podrážovacie
- 2 hlavná veta, vedľajšia veta predmetová

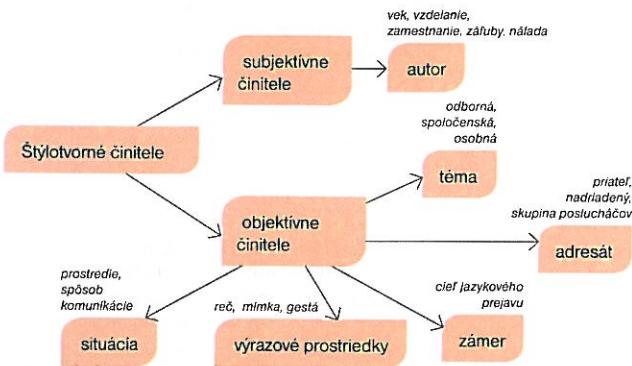
Sedeli sme v miestnosti, kde znala hudba, ktorá sa mi nepáčila.

- 1 zložené súvetie
- 2 hlavná veta, vedľajšia veta privlastková, vedľajšia veta privlastková

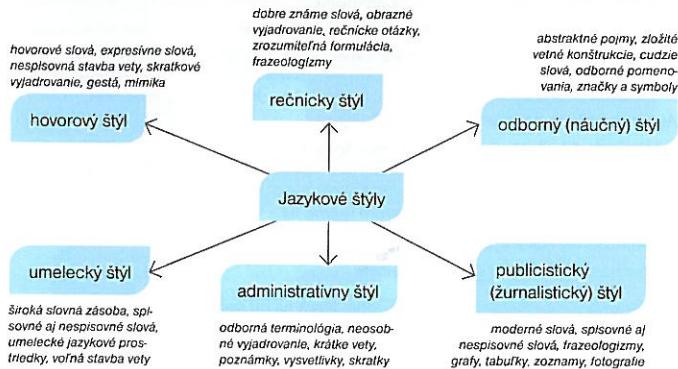

JAZYKOVÝ ŠTÝL

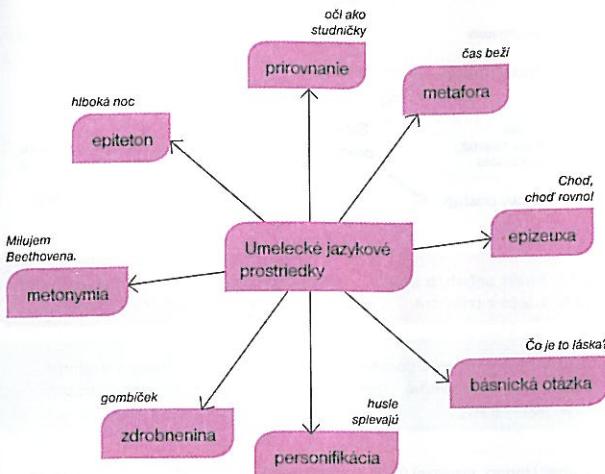
Jazykový štýl: cieľový výber a usporiadanie jazykových prostriedkov na základe zámeru autora. Na jazykový prejav vplývajú subjektívne i objektívne štýlotvormné činitele.

V jazykovom prejave sa uplatňuje viacero jazykových štýlov. Každý jazykový štýl využíva osobitné jazykové prostriedky.

Umelecký jazykový štýl využíva rôznorodé jazykové prostriedky. Uplatňujú sa v umelcovej literatúre, ale aj v bežnom jazykovom prejave.

Epiteton:
básnický prívlastok na zdôraznenie vlastností osoby, predmetu alebo jahu.

Prirovnanie:
približenie veci, vlastnosti alebo jahu k inej veci, vlastnosti alebo jahu.

Epizeuxa:
opakovanie slova alebo výrazu.

Metonymia:
využitie vonkajšej podobnosti na pomenovanie veci, vlastnosti alebo jahu.

Zdrobnenina:
citovo zafarbené pomenovanie veci alebo jahu.

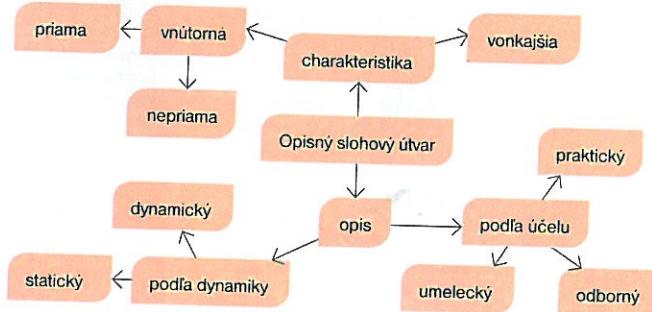
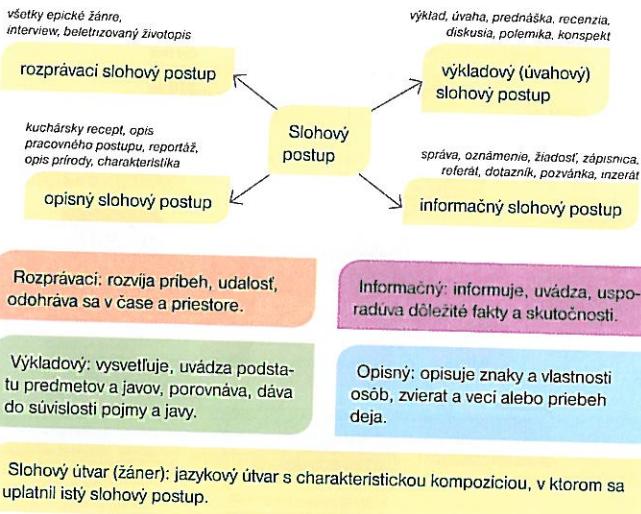
Personifikácia:
prenesenie ľudskej vlastnosti na zvieratá alebo veci.

Básnická otázka:
otázka na zamyslenie, nevyžaduje odpoveď.

SLOHOVÝ POSTUP

OBSAH

Slohouvý (štýlistický) postup: spôsob usporadúvania jazykových prostriedkov, cieľene vybraných na základe jazykového štýlu, do ucelených jazykových útvarov.

Jazykoveda (lingvistika)	Jazyk, reč, písmo Pôvod slovenského jazyka Národný jazyk Dejiny slovenského jazyka	3 4 5 6
Hláskoslovie (fonetika)	Hláška a písmeno Spodobovanie Rytmicke krátenie Prozodické vlastnosti reči	8 9 10 11
Pravopis (ortografia)	Veľké písmená Vybrané slová Samohláska „ä“ Rozdeľovanie slov Interpunkčné znamienka	12 14 15 16 17
Náuka o slove (lexikológia)	Členenie slovnej zásoby Rozšírovanie slovnej zásoby Vzťahy medzi slovami Jazykové slovníky	18 20 22 23
Tvaroslovie (morfológia)	Slovné druhy Podstatné mená Přídavné mená Zámená Číslovky Slovesá Prislovky Predložky Spojky Čästice Cíloslovcia Komplexný morfológický rozbor	24 26 30 32 34 36 38 39 39 40 40 41
Skladba (syntax)	Druhy viet Vetné členy Vetné skladby Komplexný vetný rozbor	42 44 46 47
Náuka o slohu (štýlistika)	Jazykový štýl Slohouvý postup	48 50